

GHEORGHE ASACHI ȘI CĂLĂTORIA SA ÎN RUSIA (1830)

Radu MĂRZA

Gheorghe Asachi (1788-1869) is one of the best-known Romanian men of culture from the first half of the nineteenth century. He is known for his literary and journalistic activity as well as his contribution to the organization of the Romanian higher education system. However, his political activity is less known. Asachi was one of the artisans and leading figures of the Organic Regulations regime, introduced in Moldavia by the Russian occupation regime beginning with 1830. In 1830 he traveled to Sankt Petersburg in his capacity as secretary of the committee that drafted the Organic Regulation for Moldavia. Following this trip, he published a travel diary entitled *Estract din jurnalul unui călători moldovean* [Excerpt from the Diary of a Moldavian Traveler] in the „Albina românească” newspaper (1830).

The present article discusses this diary and argues that Asachi presents Russia as a model of development and civilization and as an alternative to the traditional cultural models that were prevalent in the Romanian society at the time (the French and German models). One should connect Asachi’s image of Russia to the propagandistic effort of the Russian authorities to improve the image of the country in the Romanian Principalities.

Key words: Gheorghe Asachi, modernisation, Russia, travelers, cultural models, neologisms in Romanian

Scăparea noastră vine de la Nord. Totul ne leagă de Rusia; ea e mama noastră¹.

Comparativ cu primele decenii postbelice, cercetările românești cu privire la legăturile culturale și istorice ale spațiului nostru cu Rusia s-au redus în ultima perioadă, dar pot fi menționate preocupări pentru legăturile lui Dimitrie Cantemir cu Rusia, intervenția rusă în revoluția de la 1848 din Principate etc. Există însă numeroase capitole din raporturile româno-ruse care nu au fost studiate și analizate până în prezent, un asemenea exemplu fiind și cel pe care îl propune cercetarea de față. Gheorghe Asachi

¹ *Apud* Gheorghe Adamescu, *Epoca regulamentară din punct de vedere politic și cultural*, în *Literatura și arta română*, III, 1898-1899, p. 388.

(1788-1869) a fost una dintre figurile reprezentative ale jumătății de secol al XIX-lea în Principate și este cunoscut pentru activitatea sa literară și publicistică, pentru contribuția la organizarea sistemului universitar românesc. Activitatea sa politică, de care se leagă călătoria în Rusia din anul 1830, este mai puțin cunoscută, mai ales implicarea în organizarea regimului regulamentar din Principate, în deceniul al patrulea al secolului al XIX-lea.

Regulamentele Organice, adoptate în luna mai 1831 în Țara Românească, respectiv octombrie 1831 în Moldova, sunt legi organice promulgate în Principate de către autoritățile țariste și, timp de două decenii, au îndeplinit funcțiile unor constituții; ele au stat la baza regimului politic pe care istoriografia îl desemnează drept *regim regulamentar*. Direct și indirect, Gheorghe Asachi a fost implicat în instaurarea acestui regim, l-a reprezentat și i-a fost fidel până la sfârșit. Călătoria sa în Rusia din anul 1830 reprezintă un moment preliminar instaurării regimului; în calitate de secretar, al părții moldovenești, a comisiei însărcinate cu redactarea regulamentului (iulie 1829 – aprilie 1830), Asachi a călătorit în Rusia, participând la lucrările comisiei desfășurate la Sankt-Petersburg în perioada mai-noiembrie 1830.

În continuare, voi face câteva referiri privind biografia și cariera lui Gheorghe Asachi. Din datele parcimonioase privitoare la familie și la primele decenii de viață, rezultă că în ultimii ani ai secolului al XVIII-lea tatăl său era preot militar în trupele moldovene care se aflau sub comandă rusească, că a locuit la Herța, Hotin, Lvov și Iași și s-a mișcat atât în zona de influență austriacă (Bucovina), cât și în cea rusească, revenind de câteva ori alături de trupele rusești în Moldova. Gheorghe Asachi se naște în 1788 la Herța, dar, în urma cedării de către austrieci a Hotinului către Imperiul Otoman, tatăl său fiind indezirabil pentru turci, familia se mută la Lvov. Astfel că Asachi își face studiile în acest oraș (1796-1804), la un colegiu și apoi la universitate, unde studiază timp de trei ani filosofia, fără să-și finalizeze studiile. La 1805, pleacă la Viena, unde face studii de matematică și astronomie, studii întrerupte de războaiele napoleoniene. Intenționa să revină în Moldova, unde obținuse titlul de locotenent în corpul inginerilor armatei ruse din Moldova, dar se pare că nu a mai ajuns aici. Între 1808 și 1812 se află la Roma. În 1812, în contextul atacului lansat de Napoleon împotriva Rusiei, află la Viena de intenția împăratului Franței de a reface vechea Dacie și de aceea revine în Moldova¹.

Din acel moment își începe cariera publică. Editorul *Operele* sale, N.A. Ursu, scria despre el că, la momentul respectiv, „era românul cu cel mai larg orizont științific și literar, nu numai din Moldova, ci și din celelalte provincii românești”²; în perioada de până la restaurarea domniilor pământene se face remarcat prin diferite activități

¹ N.A. Ursu în Gheorghe Asachi, *Opere*, vol. I. Ediție critică și prefață de N.A. Ursu. București, Ed. Minerva, 1973, p.VIII-XII; Eugen Lovinescu, *Gh. Asachi. Viața și opera sa*. Ediție definitivă. București, Ed. Casa Școalelor, 1927, p. 11-36; George Sorescu, *Gh. Asachi*. București, Ed. Minerva, 1970, p. 5-57.

² Asachi, *op.cit.*, I, p. XII.

culturale, literare, în domeniul educației. În 1821, de teama represaliilor turcești, se refugiază alături de boierimea moldoveană dincolo de Prut, în Basarabia. La 1822, nou-întronatul domn pământean Ioniță Sandu Sturdza îl numește agent diplomatic la Viena, perioadă de timp în care cercetează cărți și documente de interes pentru istoria românească din bibliotecile și arhivele Vienei. Revenit în Moldova la 1827, activează ca funcționar în ministerul de externe și în domeniul școlar, iar după 1829 devine unul dintre cei mai influenți oameni politici, de cultură și litere ai epocii¹. Deși activează și după 1848, în preajma revoluției este un personaj deja marginalizat, perceput de către clasa politică liberală drept conservator și retrograd, drept un om al Vechiului Regim².

Revenind la călătoria în Rusia din anul 1830, aceasta i-a prilejuit lui Asachi o serie de „revelații culturale”, deși nu era la primul contact cu străinătatea; trăise într-un mediu multinațional în Bucovina și Galiția, cunoștea atât sistemul rusesc, cât și pe cel austriac de guvernare, petrecuse câțiva ani la Roma și la Viena. Cel mai direct ecou al acestei călătorii în Rusia îl reprezintă cunoscutul său *Estract din jurnalul unui călători moldovean*, pe care l-a publicat în paginile „Albinei românești” din același an 1830³. Pe acest jurnal se construiește analiza de mai jos.

Estract din jurnalul unui călători moldovean este o descriere foarte precisă, cu informații din domeniile cele mai variate, descriere pentru care credem că este posibil ca Asachi să se fi folosit de o scriere de călătorie contemporană, lucru care nu era neobișnuit în epocă. Scopul lucrării se vrea nu acela de preamărire a Rusiei, ci de a face cunoscute contemporanilor săi „bunele deprinderi și îmbunătățirile viețuirii soțiale”, precum și ca, după exemplul Rusiei, moldovenii să nu mai fie socotiți de străini drept locuitori ai Asiei⁴.

La trecerea Nistrului, frontiera istorică a Moldovei cu spațiul răsăritean, Asachi arată că fluviul nu mai poate fi asociat, ca în trecut, cu „sîngele strămoșilor noștri vărsat întru apărarea patriei. [...] Astăzi însă moldoromânul calcă cu încredere pe acest pământ, de unde-i răsare mîntuirea și scutirea”, mîntuire care vine din partea Rusiei⁵. Începând de aici, pe tot parcursul jurnalului Asachi construiește, așa cum se va vedea în continuare, imaginea unei Rusii moderne, progresiste, o Rusie care poate reprezenta un model și o sursă de inspirație pentru Moldova.

Din 1828, Principatele Române se aflau sub ocupație rusească, context în care autoritățile de ocupație făceau eforturi să prezinte noul regim drept unul modernizator și aducător de progres, iar Principatele ca fiind la început de drum pe calea modernizării.

¹ *Ibidem*, p. XII-XXV; Lovinescu, *op.cit.*, p. 36-47.

² Lovinescu, *op.cit.*, p. 47; Asachi, *op.cit.*, p. XXIV-XXV; Sorescu, *op.cit.*, p. 101-105.

³ *Estract din jurnalul unui călători moldovean* a fost republicat în Asachi, *op.cit.*, II, 1981, p. 333-375. Vezi și Gh. Ungureanu, *Figuri de arhiviști români. Gheorghe Asachi, 1788-1869*. București, Direcția Generală a Arhivelor Statului, 1969, p.15; Ștefan Cazimir, *Alfabetul de tranziție*. București, Ed. Cartea Românească, 1986, p. 83-84.

⁴ Asachi, *op.cit.*, II, p. 375.

⁵ *Idem*, p. 333-334.

Fără a pune aici în discuție caracterul regimului de ocupație și al celui regulamentar, trebuie arătat că opiniile contemporanilor variaau de la entuziasmul adeptilor noului regim și până la scepticism și opoziție deschisă; aceste opinii se exprimau pe diferite paliere ale vieții publice, în viața politică, prin publicarea de cărți, articole, broșuri. Adepții regimului supralicitau rolul modernizator al Rusiei, comparând administrația generalului Kiseleff cu o „vârstă de aur” și cu „timpurile lor poetice”, iar pe Kiseleff însuși considerându-l drept „părinte și regenerador al Patriei române”¹. Alții se întrebau, așa cum avea să facă câteva decenii mai târziu istoricul literar Gheorghe Adamescu, dacă regimul regulamentar era „numai o facere de bine desinteresată” sau un program sistematic de cucerire? Autorul citat concluzionează că regimul instituit sub comanda generalului Kiseleff avea ca scop ca, într-o etapă ulterioară anexării Basarabiei (1812), „să infiltreze în spiritul poporului dragostea de Rusia, să deschidă drumul cuceririi pacifice”².

Nici chiar contemporanii cei mai critici nu au negat rosturile modernizatoare ale celor două Regulamente Organice și ale regimului al cărui bază au pus-o, însă s-a observat și subliniat controlul foarte strict pe care l-a instituit Rusia, fapt care a nemulțumit segmentele cele mai diverse ale societății moldo-muntene³.

Revenind la *Estract din jurnalul unui călători moldovean*, Gheorghe Asachi descrie în paginile acestuia, cu lux de amănunte, organizarea administrativă a Rusiei, relieful și clima regiunilor traversate, rețeaua de râuri, căile de comunicație, economia, sursele de venit ale locuitorilor, comerțul, așezările, populația și religiile acesteia. Sunt prezentate orașele traversate: Cameneț (azi Kamianets-Podilskyi), Jitomir (azi Zhytomyr), Movilăul (azi Mogilev/ Mahilyow), Țarskoe Selo (azi parte a orașului Pușkin), Kronstat (azi Kaliningrad) și mai ales Sankt-Petersburg. În palatul de vară al țarilor de la Țarskoe Selo, „toată grădina este presărată de monumenturi ce înfățișează strălucirea și slava Rusiei”⁴, iar Petersburgul este supranumit „Palmira nordului Evropei”⁵. Descrierea capitalei Imperiului Ruses ocupă o parte importantă din economia jurnalului lui Asachi, orașul fiind în permanență pus în legătură cu întemeietorul său, țarul Petru

¹ Adamescu, *op.cit.*, p. 299-300.

² *Ibidem*, p. 300, 391. Vezi și Garabet Ibrăileanu, *Spiritul critic în cultura românească*. Ed. II. Iași, Viața Românească, 1922, p.72. O analiză asupra rolului jucat de Rusia în regimul regulamentar la Radu Mârza, *Rusia și Principatele Române în epoca regulamentară. O perspectivă culturală*, în „Annales Universitatis Apulensis. Series Historica” (Alba-Iulia), IX, 1, 2005, p. 83-91.

³ Filitti, *Principatele Române de la 1828 la 1834. Ocupația rusească și Regulamentul Organic*. București, Institutul de Arte Grafice „Bucovina”, 1934, p. 21-25; Neagu Djuvara, *Între Orient și Occident. Țările române la începutul epocii moderne (1800-1848)*. Traducere de Maria Carpov. București, Humanitas, 1995, p. 101-103; Gerhard Blottner, *Die antirussische Stimmung in der Donaufürstentümern 1830-1848 vornehmlich aus der Sicht zeitgenössischer österreichischer Quellen*, în *Südost-Forschungen*, 42, 1983, p. 224-228.

⁴ Asachi, *op.cit.*, II, 1981, p. 341.

⁵ *Idem*, p. 342.

cel Mare. Călătorul moldovean nu scapă nici o ocazie pentru a preamări figura țarului, căruia îi face portrete dintre cele mai elogioase, într-o grilă specifică Luminilor târzii și Romantismului:

Înalta genie, curajul și neobosita sîrguință acestui iroiu au născut la nordul Evropei, în curs de 36 ani a însuși domniei sale, atîte prefaceri, care s-ar fi putut aștepta numai de la trecerea veacurilor. [...] Creșterea publică a junimei fiind temeiul reformei unei nații, aice de la Petru cel Mare s-au orînduit după o sistimă care, îmbunătățindu-se supt următoarele domnii, au născut minunata sporire în toate ramurile științelor, a măiestriilor și mănușturilor rosiene. [...] Petru cel Mare deopotrivă prețuia toate trebuințele statului, pre carele învioșea cu a sa pildă și energhie. Ferice de o nație carea, în epoha reformei sale, are un prințip însufletit de asemenea sentemente, sfînțind toate minutele vieței pentru binile patriei și făcînd toate pentru dînsa, și nimic numai pentru sine¹.

Petru cel Mare nu este doar întemeietorul Sankt-Petersburgului, ci este și întemeietorul imperiului rusesc modern, figură emblematică pe care promotorii imaginii Rusiei o asociază cu modernizarea. De altfel, este evident și din pasajul de mai sus, precum și din altele în care autorul se referă la țar, spre exemplu în *Înainte cuvîntarea* pe care Gheorghe Asachi o publică la traducerea *Istoriei Imperii Rosiene* a lui Ivan Kaidanov², că numele acestuia este asociat, conform grilei iluminist-romantice în care scrie Asachi, cu progresul accelerat („atîte prefaceri, care s-ar fi putut aștepta numai de la trecerea veacurilor”), cu educarea tineretului și reformarea nației, dezvoltarea științelor, meșteșugurilor și economiei în general. Nu în ultimul rînd, țarul este un despot luminat și dezinteresat prin excelență („sfînțind toate minutele vieței pentru binile patriei și făcînd toate pentru dînsa, și nimic numai pentru sine”).

Sunt frecvente referirile la relațiile comerciale ale Rusiei cu Moldova sau la schimburile comerciale care s-ar putea face între cele două țări. Nu lipsesc nici referințe la momente din istoria Moldovei, care se leagă de locurile pe care le traversează: trimiterea de către domnitorul moldovean Alexandru cel Bun a unui detașament de călăreți în sprijinul Poloniei care lupta împotriva cavalerilor teutoni, participarea lui Pătrașcu vodă la asediul Hotinului de la 1673. Obiecte de preț de proveniență moldovenească sunt semnalate în colecțiile Ermitajului, Asachi insistînd asupra necesității ca acestea să fie puse în valoare științifică: „Oare puține asemenea lucruri zac ascunse în măruntaiele Moldovei? De dorit este că acii ci le au sau le-ar afla de acum să le păstreze ca niște odoară neprețuite clironomite sau să le hărăzească academiei din Ieși spre a fi depuse în muzeul național”³.

¹ *Ibidem*, p. 342-343, 352, 373.

² Ivan Kaidanov, *Istoria imperii rosiene*. Tradusă de aga Gheorghe Asachi. Partea 1-2. Iași, Tipografia Albinei, 1832-1833, 436+xxiii p. *Înainte cuvîntarea* a fost republicată în Gh. Asachi, *Scrieri literare*. Vol. II. Ediție îngrijită, cu prefață, note și glosar de N.A. Ursu. București, E.S.P.L.A., 1957, p. 327.

³ Idem, *Opere*, II, p. 349-350.

Rusia este privită cu ochii călătorului preocupat de problemele modernizării țării sale, care observă cu predilecție semnele noului și ale progresului în societatea rusă, în organizarea și guvernarea statului, viața economică, modernizare urbană, progresul tehnic și grija pentru arte. Statul are grijă de educarea cetățenilor săi:

Nu se aude de lotri sau măcar de furi, și călătoriul poate noaptea urma în calea sa, deși nu se vede nici o pază înarmată [...], însă guvernul întâmpină răul prin mijloacele morale, îngrijindu-se a da îndeobște lăcuitorilor o creștere evanghelică și a îndămna chipul viețuirii fieștecăruia, a căruia lipse cele mai adeseori aduce pe om la abaterea din datoriile sale¹.

De asemenea, Asachi se dovedește un mare admirator al progresului tehnic, fiind unul dintre primii români care descrie un vas propulsat prin puterea aburului, văzut în porturile de lângă Petersburg, la fel cum se entuziasmează la vederea flotei de război ruse:

Piroscaful sau focoscafa este un vas mare, pe carele în loc de vîsle îl mîină două roți de fier făcute în forma celor de moară. În fundul vasului se află cuptoriul și căldarea peste tot înfundată, în carea ne-ncetat ferbe apa, a căria aburi, neavînd altă răsufare, iesă pin o țevie ce este îndreptată cătră mehanismul mașinei. Puterea aburilor pune în mișcare oarece roticele, care apoi împărtășesc umbletul lor la îmbele roate mari așezate la coastele vasului².

Extract din jurnalul unui călători moldovean nu este singura lucrare în care Asachi elogiază Rusia modernă. Aprecieri asemănătoare întâlnim în sus-menționata traducere a *Istoriei imperii rosiene* a lui Ivan Kaidanov, tradusă de Asachi. Actul în sine al traducerii și publicării cărții lui Kaidanov vorbește de la sine despre efortul literar și publicistic pe care Asachi îl face pentru promovarea imaginii Rusiei printre contemporanii săi. Și în pasajul de mai jos se face referire la ieșirea Rusiei dintre „sălbaticile margini”, despre scuturarea „giugului vărvării”, despre „îmblînzirea asprei clime a nemărginitelor ei ținuturi”:

Între istoriile moderne (nouă), aceea a Rosiiei țîntește mai cu samă a noastră luare-aminte. O nație care, după a sa gheografică și politică stare, de curînd încă se pare menită a rămîne îngrădită între sălbatiche margini, deodată deșteptată de puternică ghenie, scuturînd giugul vărvării, o videm aducînd în sînul ei măestrii și științe, prin care repede înaintîndu-să în civilizație, au cuprins unul din cele întîi posturi între puterile Evropii și îmblînzînd însuși aspra climă a nemărginitelor sale țarmuri, le-au făcut primitoare culturii și adăpost muzilor³.

¹ *Ibidem*, p. 335-336.

² *Ibidem*, p. 370.

³ *Idem*, *Scrieri literare*, II, p. 327.

În descrierea călătoriei sale în Rusia din anul 1830, Asachi semnalează unele aspecte necunoscute cititorului moldovean. În nord „soarele, fără să apuie, luminează trei luni de-a rîndul, și asemenea atîta ține iarna o noapte”¹, iar în Țarskoe Selo a vizitat „orășelul chinizesc făcut chiar după moda Chinei, precum și menageria vitelor dumesnice de Cașemir și de India”². În cabinetul de istorie naturală de la Academia de Științe din Sankt-Petersburg a văzut „scheletrul [...] a unei fiară numite mamut, neam de elefant [...] urieș, stîns la vreo revoluție a pămîntului, despre care numai pe alocure se află oase în pămînt”³.

În finalul jurnalului, Asachi își exprimă dorința ca Moldova să nu mai fie asociată cu Orientul, ci cu Europa. Pasajul poate fi citit și altfel: Asachi propune Rusia ca model pentru Moldova, ca sistem de guvernământ, organizare a societății, spirit reformator, deschidere pentru progresul tehnic, al științelor și artelor. Cu alte cuvinte Rusia, descrisă cu atâtea amănunte în cuprinsul lucrării, are capacitatea – prin progresele pe care le-a înregistrat începând cu epoca lui Petru cel Mare și prin calitatea sa de putere protectoare (și de ocupație) a Moldovei – să contribuie la modernizarea țării. Chiar dacă autorul nu spune acest lucru, Rusia este o alternativă la modelele culturale tradiționale pe care le frecventa societatea românească în primele decenii ale secolului al XIX-lea (modelul francez, eventual modelul german).

Efortul Rusiei de a oferi un model cultural alternativ societății românești poate fi observat și în alte câteva domenii, spre exemplu în învățământ. În perioada ocupației rusești și apoi în timpul regimului regulamentar, s-a încercat – fără un succes notabil - crearea de catedre de limba rusă la liceele din principalele orașe ale Principatelor. Un relativ succes a avut și trimiterea de studenți moldoveni și munteni la marile universități din Rusia⁴.

La finalul analizei asupra jurnalului călătoriei lui Gheorghe Asachi în Rusia, merită pomenită publicația în care a apărut acesta în anul 1830. „Albina românească” este primul ziar în limba română și totodată primul ziar cu apariție regulată din Moldova, directorul ei fiind, încă de la înființare (1829), tocmai Gheorghe Asachi. Asemeni „Curierului românesc”, publicat în același an de Ion Heliade-Rădulescu la București, „Albina românească” a apărut cu aprobarea și sub supravegherea regimului. Cu alte cuvinte, Asachi își publică – deloc întâmplător – jurnalul călătoriei sale în Rusia

¹ *Idem, Opere*, II, p. 337.

² *Ibidem*, p. 341.

³ *Ibidem*, p. 353.

⁴ Mârza, *op.cit.*, p. 87-89. Vezi și Gh.I. Moiescu, *Bursieri români la școlile teologice din Rusia, 1845-1856*, București, Editura Seminarului de istoria bisericii române de la Facultatea de Teologie, 1946, 100 p. (extras din „Biserica Ortodoxă Română”, LXIII, 1945, 11-12; LXIV, 1946, 7-9).

în organul de presă al regimului, adică tocmai în publicația care trebuia să popularizeze în rândul cititorilor din Moldova imaginea unei Rusii moderne și europene¹.

La finalul acestei analize, merită făcute câteva observații de natură lexicale. Gheorghe Asachi își publică jurnalul călătoriei în Rusia în anul 1830, într-o epocă în care limba română traversează un amplu proces de reformare și modernizare. Deja generația Școlii Ardelene remarcase sărăcia limbii române în privința cuvintelor care exprimă concepte sau obiecte specifice timpurilor moderne, precum și lipsa unor terminologii de specialitate (filosofia și matematica, domeniile tehnice sunt doar câteva exemple în acest sens). De la Samuil Micu și Petru Maior și până la Gheorghe Asachi, Ion Heliade-Rădulescu, Gheorghe Lazăr și alții, oamenii de litere ai vremii ofereau diverse soluții de îmbunătățire și adaptare a limbii române la nevoile timpurilor moderne, soluții realiste sau mai puțin realiste, soluții etimologizante, italianizante etc.

În decursul carierei sale, Asachi a pendulat între tendințele arhaizantă, analogistă și italianizantă și a susținut „fonetismul specific moldovenesc”². A susținut că soluția ieșirii din „confuzia limbilor” este întoarcerea la limba arhaizantă a vechilor cărți bisericești care, susținea el, era singura cunoscută de toate ramurile neamului românesc. A văzut reformarea limbii în stilul iluminiștilor, adică printr-o reconfigurare pe cale artificială, prin organizarea unui organism de decizie („giudeț Amfiction”) format din gramaticieni și cărturari din toate provinciile locuite de români. În privința neologismelor, paginile *Estractului din jurnalul unui călători moldovean* oferă o modalitate interesantă de promovare a noilor importuri lexicale, prin explicarea între paranteze a sensului noilor cuvinte:

statue (chipuri cioplite de marmură), *granat* (un fel de piatră stîncoasă roșie ori vînătă), *aleie* (drum între copaci), *instituturi* (așezămînturi), *piață ovală* (rătundă lungăreață), *cariatide* (figuri de femei pe care razimă brîul casei sau altă povară), *barieră* (rogatcă), *elemente* (stihii), *Europa civilizată* (politicită), *a transporta* (a aduce), *incognito* (teptil), *bulvar* (preumblare), *coloritul* (văpseaua peliței, lumina și umbriile), *formă eliptică* (rătundă lungăreață), *basreliev* (figuri săpate sau vărsate, dar mai mult ieșite afară decît cele de pe monetă), *centaur* (giumătate om și cal), *bazen* (havuz), *scultură* (săpătură), *trofei* (semne de biruință), *standart* (steag), *scheletru* (oasele cu tel prinse între ele), *alievi* (cireci) [= elevi], *expoziție* (înfătoșare), *obelisc* (stîlp patrumuchit ascuțit la vîrv), *mină* (baie), *experiment* (cercare), *medaile* (căvălării), *conversație* (vorbă), *litire reliefe* (slope ieșite afară de pe fața hîrtiei), *relicvii* (moaște), *cornice* [= cornișă] (brîu de sus), „institutul [...] unde se fabrică uneltile omorîtoare, adecă arsenalul nou sau armăria, care varsă și tunurile”, *promontoriu* (piscu), *sarcofage* (secrie), *apotecar* (spîter), *pompier* (tolumbagiu), *ecvipajii* (trăsuri), *ecluzii* (stavile), *piloți* (cei ce cîrmuiesc vasul).

În cealaltă lucrare menționată frecvent în paginile prezentului studiu, traducerea *Istoriei Imperii Rosiene* a lui Ivan Kaidanov, Asachi introduce un întreg *Vocabular [de]*

¹ Mârza, *op.cit.*, p. 89-90.

² Lovinescu, *op.cit.*, p. 149-156; Sorescu, *op.cit.*, p. 87-91.

oarecare cuvinte întrebuințate în această carte¹, care vorbește despre aceeași nevoie de explicare a neologismelor pe care traducătorul cărții le utilizează.

La finalul analizei călătoriei lui Gheorghe Asachi în Rusia (1830) se desprind câteva concluzii. În primul rând, *Extract din jurnalul unui călători moldovean* este una dintre primele relatări de călătorie scrise de un român în timpurile moderne, și ea nu poate să nu amintească de mult mai cunoscuta *Însemnare a călătoriei mele* a lui Dinicu Golescu, publicată de acesta la Buda în 1826 și relatând călătoriile sale din anii 1824-1826. O analiză comparată a textelor și contextelor în care cele două călătorii au avut loc este o sarcină pe care istoriografia literară românească ar trebui să o îndeplinească. Pe de altă parte, jurnalul călătoriei din 1830 este o excelentă oglindă a nivelului cultural al Rusiei în Principate, a imaginii pe care Rusia și-o construiește în Principate, prin intermediul unor oameni de talia lui Gheorghe Asachi. Nu în ultimul rând, așa cum arătam mai sus, jurnalul lui Asachi exprimă strădaniile de modernizare a societății românești (moldovenești), așa cum o înțelegea Asachi, adică prin contribuția Rusiei. Discursul pe care autorul jurnalului îl construiește pe marginea descrierii călătoriei din 1830 este nu doar un discurs cultural, ci și unul cu evidente trimiteri spre spațiul politic.

¹ Kaidanov, *op.cit.*, p. IV-XIV. Aici se explică necesitatea vocabularului; vezi și Gh. Asachi, *Scriseri literare*, II, p. 328.